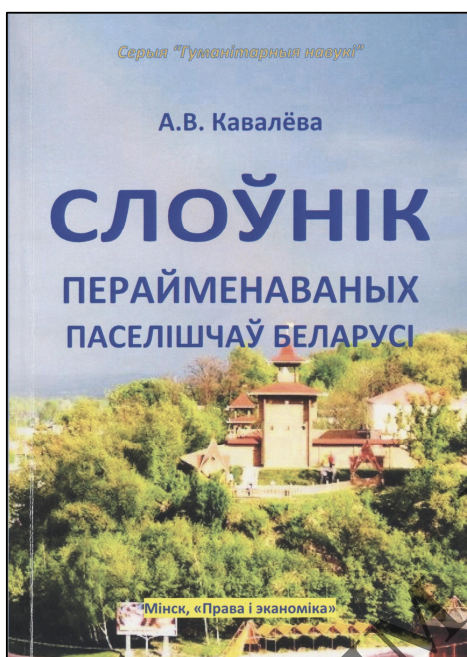

Рэцэнзія

на слоўнік *Кавалёва, А. В. Слоўнік перайменаваных паселішчаў Беларусі / А. В. Кавалёва ; пад рэд. В. В. Шура. – Мінск : Права і эканоміка, 2013. – 140 с. – (Серыя “Гуманітарныя навукі”)*

Грунтоўна пра перайменаванні ў айканіміі Беларусі

Айканімія Беларусі як асобны напрамак анамастычнай навукі ў апошнія дзесяцігоддзі характарызуецца актыўным развіццём і паглыбленым вывучэннем асобных яе аспектаў.

Нядаўна ў выдавецтве “Права і эканоміка” апублікаваны “Слоўнік перайменаваных паселішчаў Беларусі” А. В. Кавалёвай. Дадзеная праца з’яўляецца спробай сістэматызаваць перайменаванні паселішчаў, якія адбыліся на тэрыторыі Беларусі з 1917 па 1991 гады. Комплекснага апісання і аналізу такіх айконімы ў беларускай лінгвістычнай літаратуры яшчэ не атрымалі, засведчаны толькі асобныя нататкі ў працах Я. М. Адамовіча, Н. А. Багамольнікавай, А. Я. Баханькова, А. А. Валасенкі, В. А. Жучкевіча, В. П. Лемцюговай, Л. М. Лыча, Г. М. Мезенкі, Я. Н. Рапановіча, А. Ф. Рогалева, Г. А. Цыхуна, В. В. Шура і інш.

Прычыны перайменавання географічных аб’ектаў розныя: сацыяльныя рэвалюцыі, войны і змена дзяржаўнай прыналежнасці тэрыторыі, дэкаланізацыя, утварэнне новых суверэнных дзяржаў, удасканалванне

тапанімічнай сістэмы і інш. У выніку чаго падвергліся зменам назвы, якія нагадвалі пра асоб царскага паходжання, былі звязаны з рэлігіяй, служыцелямі культу або ўяўлялі сабой немілагучныя, абразлівыя словы. Асобныя найменні былі заменены дзеля таго, каб увесці ў сістэму беларускіх тапонімаў не толькі модныя і новыя ў той час сацыяльна-палітычныя тапонімы, але і назвы, якія сведчылі пра моўны ўплыў суседніх народаў, а таксама тыя, якія ў выніку аманіміі (сугучнасці) з сучаснымі словамі выклікаюць “нявыгадныя” асацыяцыі.

У залежнасці ад ступені развіцця грамадства пэўная эпоха стварае ў айканіміі новыя мадэлі і новыя тапаасновы. Так, Кастрычніцкія падзеі 1917 года, змены ў сацыяльна-эканамічнай палітыцы ў 20–40-я гады ХХ ст. абумовілі з’яўленне на тэрыторыі сучаснай Беларусі пераважна ідэалагіраваных найменняў і шматлікіх новых тапонімаў. Усё гэта і з’явілася падставай для стварэння названага слоўніка.

Навуковае выданне, падрыхтаванае А. В. Кавалёвай, – адна з цікавых лексікаграфічных прац, якая змяшчае значную комплексную інфармацыю пра духоўную і матэрыяльную культуру беларускага народа (*Слабада, Зернавая. Ганчароўка*), пра сацыяльна-гістарычныя прычыны ўзнікнення айконімаў (*Фрунзе, Савецкая, Партызанская*) і ўяўляе несумненную каштоўнасць для спецыялістаў самых розных галін навукі – філолагаў, гісторыкаў, географіаў, краязнаўцаў і ўсіх, хто цікавіцца айканіміяй.

Асновай для стварэння “Слоўніка перайменаваных паселішчаў Беларусі” паслужылі багаты фактычны матэрыял: “Збор законаў і пастаноў Вярхоўнага Савета БССР”, архіўныя матэрыялы Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь, “Слоўнікі назваў населеных

пунктаў” Я. Н. Рапановіча, нарматыўны даведнік “Назвы населеных пунктаў Рэспублікі Беларусь”, энцыклапедыя “Гарады і вёскі Беларусі”, гісторыка-дакументальныя хронікі “Памяць” па ўсіх раёнах Беларусі.

У даведніку ў алфавітным парадку прыводзяцца новыя найменні, іх пашпартызацыя (тып паселішча, год перайменавання, папярэдняя назва, раён па сучасным адміністрацыйна-тэрытарыяльным дзяленні Рэспублікі Беларусь).

У межах кожнага артыкула змяшчаюцца тапаасновы новай (сучаснай) назвы і страчанага наймення. Пры вызначэнні апелятываў выкарыстоўваліся шматлікія працы беларускіх, рускіх, украінскіх даследчыкаў (Н. А. Багамольнікавай, М. А. Дарошка, В. П. Лемцогавай, В. М. Макіенка, Т. А. Марусенка, М. І. Талстога, Я. А. Чарапанавы, І. Я. Яшкіна і інш.), а таксама нарматыўныя і дыялектныя слоўнікі, поўны пералік якіх адлюстраваны ў спісе скарачэнняў бібліяграфічных крыніц. Пры вызначэнні антрапанімічнай асновы назвы паселішча – слоўнікі і матэрыялы па славянскай антрапаніміі і тапаніміі М. В. Бірылы, С. Б. Весялоўскага, М. Малец, М. Марошкіна, М. М. Тупікава, Г. К. Усціновіч, А. Рогалева, В. І. Рагаўцова і інш.

Некаторыя страчаныя айконімы, змешчаныя ў слоўніку, – унікальныя беларускія найменні, яны з’яўляліся першымі фіксацыямі славянскіх імёнаў-кампазітаў (*Відгошча, Зламышле*), а таксама імёнаў-мянушак (*Абідаўка, Жыраспёры*). Перайменаванні іх у радзе выпадкаў прывялі да частковага з’яднення беларускай тапанімічнай сістэмы. І, як слушна адзначана ў прадмове, “айканімічны фонд гістарычных назваў зменшыўся, а новыя назвы ў сваёй большасці ўяўляюць абмежаваны набор тапалексем, былых агульнасаюзных штампаў, таму вяртанне некаторых страчаных найменняў у беларускую тапанімічную сістэму будзе апраўданым”, пра што сведчыць, напрыклад, вопыт вяртання шматлікіх айконімаў у тапанімічных сістэмах Расіі, Украіны.

Створаны “Слоўнік перайменаваных паселішчаў Беларусі” А. В. Кавалёвай – дасягненне беларускай анамастычнай лексікаграфіі, усяго мовазнаўства, у многіх адносінах праца арыгінальная і патрэбная. Слоўнік можа быць выкарыстаны для комплекснага асэнсавання працэсаў, што адбываюцца ў сучаснай тапаніміі Беларусі, для яе далейшай стандартызацыі і ўнармавання ва ўмовах беларуска-рускага двухмоўя. Аднак, на жаль, слоўнік выдадзены абмежаваным тыражом (усяго 100 экзэмпляраў), што адразу робіць яго бібліяграфічнай рэдкасцю.

Рэцэнзенты

Н. Богдан, М. Канцавая,
магістранткі кафедры беларускага мовазнаўства
УА МДПУ імя І. П. Шамякіна